

Mirovna gibanja in organizacije po drugi svetovni vojni

MIROVNA PRIZADEVANJA PO II. SVETOVNI VOJNI

Posledice II. Svetovne vojne:

- V njej je sodelovalo 72 od takratnih 78 držav
- 55 milijonov žrtev, od tega 31 milijonov civilistov (taborišča, bombardiranje)
 - Procentualno ima največ žrtev Poljska (17%), sledijo SZ in Jugoslavija (11%)
- Totalna vojna - uporabljena so vsa sredstva, ne glede na posledice
- Ogromna materialna škoda (4000 milijard dolarjev)
- Prvič je bilo uporabljeno jedrsko orožje
- Spreminjanje narodnostne sestave določenih območij, begunci, brezdomci, invalidi...

Politične posledice II. Svetovne vojne:

- ZDA postanejo prva svetovna velesila - voditeljica Z sveta
- SZ tudi postane velesila, konkurenca ZDA - voditeljica V sveta
- VB in Fr politični vpliv oslabi predvsem zaradi razpada kolonialnih imperijev
- Nemčija, Japonska, Italija so poraženke, nimajo nobene vidnejše vloge
- Nov odnos do miru - protifašistična koalicija začne razmišljati o posebni mirovni organizaciji

Jaltska, Potsdamska in Pariška mirovna konferenca

- **Jaltska konferenca** - februar 1945 - Roosevelt (ZDA), Churchill (VB) in Stalin (SZ)

Dogovor o delitvi Nemčije na 4 okupacijske cone, dogovor o novi ureditvi Evrope, o delitvi političnega vpliva v določenih evropskih državah (npr. Romunija, Bolgarija - 90% SZ, 10% Zahod, Grčija 90% Zahod 10% SZ, v Jugoslaviji pa 50-50%)

- **Potsdamska konferenca** - julij 1945 - Truman (ZDA), Attlee (VB), Stalin (SZ)

Dogovor o uničenju vojaških obratov, industrije, odstavljanje vseh politikov povezanih z NSDAP - denacifikacija Nemčije, dogovor o mednarodnem sodišču za vojne zločine

- **Pariška konferenca** - julij do oktober 1946

Svet zunanjih ministrov pripravi mirovne pogodbe s poraženkami (Italija, Bolgarija, Romunija, Madžarska, Finska) - podpišejo jih februarja 1947. Odprto ostane vprašanje meje med Italijo in Jugoslavijo, ne podpišejo niti z Japonsko in Nemčijo

Oblikovanje mirovnih gibanj

- Nobelova nagrada za mir - Oslo - 1901

Konec 40ih let nastanejo še naslednja mirovna gibanja:

- Zdravniško združenje za preprečitev vojne (VB) - znanstveniki
- Združenje za svet, v katerem je mogoče živeti (ZDA) - znanstveniki
- Svet za jedrsko razorožitev - znanstveniki
- Svetovni svet za mir - Ruska vlada predlaga

NE VOJNA, NE MIR

Naraščanje napetosti med zaveznici

Nasprotja se začnejo kazati že v Potsdamu, zlasti glede:

- Mejna vprašanja (Poljska)
- Vprašanje interesnih sfer (SZ so očitali protizahodno politiko v Bolgariji in Romuniji, SZ pa njim vmešavanje v grško državljansko vojno)
- Nepremagljive ideološke razlike
- Nerešeno nemško vprašanje
- Churchillova teza o "železni zavesi", ki naj bi potekala od Szczercina na Poljskem, do Trsta, in ločevala dva svetova

Hladna vojna

- **Bipolarnost** - nova ureditev sveta - SZ in ZDA si stojijo nasproti - nastanek dveh blokov
- Hladna vojna je razdeljena na dve obdobji: - od 1945 do 1959 (oblikovanje blokov, oboroževalna tekma, lokalni vojaški spopadi)
- od 1960 do 1990
- **Oboroževalna tekma** - njena glavna značilnost je vojaško ravnotežje med silami SZ in ZDA in razvoj atomskega orožja. Npr ZDA so že 1945 imele jedrsko orožje, SZ so ga razvile 1949 (afera Rosenberg), nato izum vodikove bombe, nato balističnih raket dolgega dosega, satelitov...

Gospodarske zveze

- Ker se je večal vpliv SZ v Evropi in so z njihovo pomočjo v Jugoslaviji, Bolgariji, Romuniji, Albaniji, Češkoslovaški, Madžarski in V. Nemčiji zvaladali komunisti, ameriški predsednik s **Trumanovo doktrino** l. 1947 ponudi pomoč vsaki državi, ki bi se želela boriti proti komunizmu. Prve so pomoč dobile Grčija in Turčija. Temeljni del doktrine je **Marshallov načrt** - s katerim ZDA evropskim državam ponudi finančno pomoč za razvoj gospodarstva.
- **Svet za vzajemno gospodarsko pomoč** (odgovor SZ na Marshallov načrt)
- **Evropska gospodarska skupnost** (EGS - Francija in Nemčija)
- **Evropska skupnost za svobodno trgovino** (EFTA - VB)

Vojaške zveze

- **NATO** (ZDA, VB, Fr, Belgija, Luksemburg, Italija, Kanada...),
- **Varšavski pakt** (SZ, NDR, Poljska, Madžarska, Bolgarija, Romunija...),
- **ANZUS** (ZDA, Avstralija, Nova Zelandija),
- **SEATO** (ZDA, VB, Fr, Avstralija, Siam, Filipini...)
- **CENTO** (VB, Turčija, Iran, Pakistan)

Zaostrovanje ob reševanju evropskih problemov

- **Nemško vprašanje:** Nemčija je gospodarsko uničena, problemi z begunci in opustošenostjo. Razdeljena je na 4 okupacijske cone: britansko, ameriško, francosko in sovjetsko - s tem naj bi preprečili ponovno oživitvev Nemčije. Kljub temu se prve tri cone med seboj povezujejo (gospodarski razvoj + obramba pred V blokom), a to sovjetom ni všeč in tako se začne **prva berlinska kriza**, saj sovjeti blokirajo dostop do Berlina (zahodni zavezniki organizirajo zračni most). Nemčija postane pravo vojno žarišče - mislijo, da bo ustanovitev dveh Nemčij rešila zadevo. Maja 1949 razglasijo **NDR** (Nemško demokratično republiko) in **ZRN** (Zvezno republiko Nemčijo). ZRN se razvija z zahodom, in je zelo privlačna za vzhodne Nemce, ki so množično bežali na Z. Zaradi tega so sovjeti **13. avgusta 1961** postavili **Berlinski zid**, ki je bil glavni vzrok za **drugo berlinsko krizo**.
- **Avstrijsko vprašanje:** Isto kot Nemčija je razdeljena na 4 cone, pogajanja o rešitvi so trajala 10 let. Avstrija si je s podpisom **Avstrijske državne pogodbe** l. 1955 pridobila popolno suverenost, obnovila državne meje iz leta 1938, na zahtevo SZ jim je dodeljena trajna nevtralnost, ne smejo se povezati z Nemčijo. Jugoslavija se mora odpovedati Koroški.
- **Tržaško vprašanje:** Julijska krajina je ozemlje med Italijo in Jugoslavijo, ki je bilo z **Morganovo linijo** 1945 razdeljeno na cono A (Trst, Gorica, Pula) in cono B (Bovec, Tolmin, Vipava). Cono B dodelijo Jugoslaviji, cono A pa Italiji. Ker se glede Trsta ne morejo zediniti komu bi pripadal, ustanovijo tamponsko državo **STO** (Svobodno tržaško ozemlje), ki jo ravno tako razdelijo na STO cono A (Trst in zaledje) pod upravo VB in STO

cono B (Slovenska in hrvaška obala) pod upravo Jugoslavije. Kasneje (l. 1954) so z **londonskim memorandumom** določili, da cona A pripada Italiji, cona B pa Jugoslaviji. Italija je morala priznati enakopravnost slovenski manjšini.

ORGANIZACIJA ZDUŽENIH NARODOV

Cilji OZN

- Varovati svetovni mir
- Družbeni napredek
- Spoštovanje enakopravnosti in samoodločbe med narodi
- Delovanje v skladu z načeli pravičnosti in mednarodnega prava
- Varovanje človekovih pravic
- Spoštovanje mednarodnih obveznosti (upoštevanje pogodb itd)
- Mednarodno reševanje gospodarskih, socialnih, kulturnih, humanitarnih... problemov
- Doseganje skupnih ciljev

Organi OZN

- **Generalna skupščina** - sprejema priporočila
- **Varnostni svet** - 15 članic, od tega 5 stalnih (ZDA, VB, Rusija, Francija, Kitajska), pravica veta
- **Sekretariat**
- **Mednarodno sodišče v Haagu**
- **Skrbniški svet**

Deklaracija o človekovih pravicah

- Podpisale so jo vse države članice, a ni pravno obvezujoča
- **Civilne in politične pravice:** do življenja, varnosti, pravne in politične svobode, prostega gibanja, poštenega sojenja...
- **Socialne, ekonomske in kulturne pravice:** do hrane, zavetja, zdravstvenega varstva, izobraževanja, dela, počitka...

OZN v rokah velikih sil

- Prvi cilj OZN naj bi bil varovanje miru, a je bilo kljub temu od druge sv. vojne kar 200 lokalnih vojn, saj imajo članice varnostnega sveta pravico veta, ki jo uporabijo ko kak sklep ni v njihovem interesu. Tako stalne članice večinoma blokirajo OZN pri varovanju svetovnega miru.
- **Korejska vojna 1950-53**
Po vojni (Jaltska konferenca) je razdeljena na S (SZ) in J (ZDA) del po 38. Vzporedniku. Leta 1947 v J delu izpeljejo volitve, uradno potrdijo obstoj dveh Korej - to gre SZ v nos in zavzamejo J Korejo. Američani (uradno vojska OZN) zavzamejo J Korejo in se odpravijo proti S, Kitajska se prestraši in vstopi v vojno na strani S Koreje. Po treh letih bojev je rezultat neodločen - status quo - priznajo obe Koreji.
- **Kriza na bližnjem vzhodu**
OZN na območju Palestine 1948 ustanovi državo Izrael, ki jo podprejo ZDA in VB (v začetku tudi SZ). Proti so Egipt, Sirija, Jordanija, Libanon in SZ (v začetku tudi VB). Zaradi nerešenega vprašanja vsakih nekaj let izbruhne nova vojna.
 - Sueška kriza 1956 - vojna med Izraelom in Egiptom, OZN vojno uspešno prepreči
 - Vojna 1967 - Izraelci napadejo Egipt, Sirijo in Jordanijo, uspešno zasedejo Sinaj in Jeruzalem, ker so jih podpirali Američani, so ozemlja lahko obdržali, posredovanje OZN je neuspešno
 - Vojna 1973 - Egipt in Sirija napadeta Izrael, OZN boje ustavi, Izrael preda Sinaj, l. 1979 podpis mirovne pogodbe v Camp Davidu

Posebne organizacije OZN

- **UNESCO** - izobraževanje, utrjevanje miru, širjenje kulture, razvoj znanosti, odprava rasnega razlikovanja, spoštovanje pravičnosti...
- **UNICEF** - boljši svet za otroke, konvencija o otrokovih pravicah...

GIBANJE NEUVRŠČENIH

Po letu 1945 se pojavijo dekolonizirane države, ki so tvorile tretji svet - svet gospodarsko in politično nestabilnih držav, ki niso bile vključene v blokovsko delitev - a so zaradi velikega odstotka prebivalstva vseeno bile pomemben člen v svetovni politiki. Gibanje neuvrščene so začeli **Josip Broz Tito** (Jugoslavija), **Nehru** (Indija) in **Naser** (Egipt). Začetek združevanja je azijsko-afriška konferenca l. 1955 v Indoneziji.

Konference gibanja neuvrščene v 60ih letih

- Beograd 1961 - Neuvrščene tudi formalno postane alternativa blokovski delitvi, sprejeta je beograjska deklaracija, ki je izpostavila tri temeljna načela gibanja: dekolonizacijo, mir in varnost, in ekonomsko povezovanje. Gibanje se je širilo zaradi uspešne dekolonizacije
- Kairo 1964

Temeljna načela gibanja neuvrščene

- Proti jedrski oborožitvi
- Gospodarsko in kulturno sodelovanje
- Mir in sožitje med narodi
- Poudarek na negativnih posledicah blokovske ureditve

Vloga Jugoslavije v gibanju neuvrščene

- V času Tita je bila vloga Jugoslavije večkrat vodilna, notranji problemi v državi slabo vplivajo na zunanjo politiko
- Prva in zadnja konferenca sta bili v Beogradu
- Havana 1979 - Tito prepreči Fidelu Castru politično približevanje V bloku

MNOŽIČNA GIBANJA V PODPORO MIRU

Mirovna prizadevanja v 60ih letih

- Začnejo jih neuvrščene - pošiljajo opozorila ZDA in SZ a ni efekta - raketna kriza na Kubi

Protesti mladih

- Gibanje proti Vietnamski vojni v letih 1964 - 1973 zavzame ves zahodni svet
- Protivojne demonstracije v New Yorku 1967
- Na čelu protestov so študentje, iz humanitarnih razlogov pa tudi ker so se bali vpoklica, kmalu se jim pridružijo tudi drugi
- Na univerzi v Berkeleyu se študentje povežejo v gibanje za svobodo govora, gibanje se sčasoma razširi tudi izven univerze - upor proti potrošništvu
- To gibanje se je povezalo tudi s hipiji - združeval jih je protest proti družbenim nazorom
- Hipiji:
 - prelamljanje spolnih tabujev
 - mamila
 - indijska verstva
 - zavračanje majhne meščanske družine
- V Evropi imajo vsa večja mesta demonstracije -kritika kapitalizma, zahteve po demokratizaciji...
- V Franciji se študentom pridružijo tudi drugi sloji prebivalstva - padec De Gaulla
- Češkoslovaška - destalinizacija - po osmih mesecih praške pomladi jo zasedejo enote varšavskega pakta, in nazaj vpeljejo socializem.

POLITIKA POPUŠČANJA NAPETOSTI

Razorožitveno prizadevanje

1963 podpis sporazuma o prepovedi jedrskih poskusov na zemlji, v vodi in zraku

1972 SALT 1 sporazum o omejitvi jedrskega orožja in balističnih raket

1979 SALT 2 sporazum o hudi omejitvi jedrskega orožja, ki ga pa ZDA in SZ nista podpisali a ga iz strahu obe spoštujeta

ZDA se pripravljala na vojno zvezd - uporaba vesoljskega ščita

Konferenca o evropski varnosti in sodelovanju

Traja 2 leti, konča se s podpisom **listine o odnosih med evropskimi državami**, ki so jo podpisale evropske države, ZDA in Kanada

Načela: enakost med državami, brez siljenja in groženj, nedotakljivost meja, nevmešavanje v notranje zadeve, enake pravice narodov (samoodločba), sodelovanje...

Zmanjševanje jedrskega oboroževanja in grožnje zastarele jedrske tehnologije

Napetosti v začetku 80ih, a popuščajo

1986 Reagan in Gorbačov podpišeta dogovor o uničenju vseh raket kratkega in srednjega dometa

1990 Bush in Gorbačov razglasita konec hladne vojne

1991 Razpad Varšavske zveze in SZ

Še vedno obstaja dovolj jedrskega orožja za uničenje celotnega sveta, Rusija nima denarja za vzdrževanje

BOJ PROTI RASIZMU IN RAZLIKAM MED LJUDMI

Gibanja v ZDA

V začetku 60ih let, za državljanske pravice

Osebnost: Martin Luther King, baptistični duhovnik, ubit 1968

Po njegovi smrti začnejo črnci tudi z nasilnim upiranjem, geslo - Črna sila

Črni panterji - radikalna črnska organizacija po vzoru Ku-Klux-Klan

Rdeča sila - indijansko gibanje

Zahtevali so vrnitev svoje zemlje in plemenske avtonomije

Oboroženi upori, ki so jih Američani krvavo zatrli

V sedemdesetih so se nemiri umirili, in po sodni poti so dosegli izboljšanje položaja.

Neonacizem in neofašizem

Ne smejo ustanavljati svojih strank, zato se zbirajo neformalno zbirajo - obritoglavci

Sovražna nastrojenost do priseljencev in beguncev (Nemčija, Francija, Italija)

Med razpadom Jugoslavije je prišlo tudi do genocidnih pokolov

Amnesty Internacional - organizacija, ki se bori za človekove pravice, borijo se proti nestrpnosti do tujcev, delu otrok, pohabljanju...

Emancipacija žensk

Uspela v razvitih državah, ženske so si izborile veliko pravic

Njihove zahteve: plačilo za gospodinjsko delo, moški vzgajajo otroke, konec spolnega nasilja, kontracepcija, enakopraven položaj v družbi, enako plačilo za enako delo...

V državah tretjega sveta zaradi zakoreninjene patriarhalnosti gibanje ni uspelo

TERORIZEM

Zgodovina terorizma

Začetek v francoski revoluciji, ko so s terorjem držali državo v rokah

Vrste terorizma: - verski
- nacionalistični
- anarhistični
- državni
- levičarski
- desničarski

Teoretične osnove terorizma sta postavila Blanqui in Bakunin, ki sta zavračala marksizem, uporabljala nasilje, atentati na francoskega in italijanskega predsednika...

Anarhizem

Najaktivnejše so francoske in ruske skupine, poskušali so pridobiti podporo množic, za uničenje oblasti uporabljali nasilje... Igrali veliko vlogo pri ruski revoluciji. Namesto odprave oblasti so se v takih državah uveljavili totalitarni sistemi.

Nacionalizem

Cilj je osvoboditev naroda, poslužujejo se ugrabitev, samomorilskih napadov (pri nas TIGR, OF)...

IRA - Irska republikanska armada - razpuščena sredi 90ih

ETA - Baskovska domovina in svoboda - krute akcije, čeprav jim Španija dopušča visoko stopnjo avtonomije

PLO - palestinska osvobodilna organizacija - Jaser Arafat po mirni poti dobi zahodni breg in Gazo

Boj proti kolonializmu - razcvet po drugi svetovni vojni, so osvobodilne organizacije, terorizem je le sredstvo za doseg cilja, Matahama Gandi je na miren način dosegel samostojnost Indije, vključene so v OZN, saj so jih bivše matične države pustile.

Različne skupine

Rdeče brigade - Italijanski levičarji, ubili so predsednika Mora, bombni napad na železniško

Bader - Meinhoff - Nemški levičarji, nastala iz več komunističnih skupin v Z Nemčiji, ropi bank, bombni napadi, Bader je bil voditelj, Meinhoff pa novinarka, ki mu pomagala zbežati, okrog 1972 je bila ujeta večina vodij, niso imeli več moči

Pokol na olimpijadi v Munchenu 1972 - Palestinska organizacija Črni september je ubila 11 izraelskih športnikov, preživele teroriste je likvidiral Mossad

Rdeči Kmeri - Ustanovili demokratično Kambodžo, likvidirali so intelektualce, ustanavljali taborišča...

Napad na WTC - pobudnik je Osama Bin Laden, voditelj Al Kaide, 3000 ljudi mrtvih

Hamas in Hezbollah - tako kot Al Kaida in Fatah so verske teroristične skupine, financirajo se prek džamij, gradbenega imperija Bin Laden in arabske države

Oblike boja proti terorizmu

ZDA so napadle Afganistan, saj naj bi bil ena izmed glavnih podpornic teroristov

Iz istega razloga sledi napad na Irak, ZDA ujamejo Sadama Huseina

Po napadu na WTC se je zelo poostril nadzor nad zračnim prometom

Povečanje javne varnosti

Vohunjenje

Državni terorizem

Poznamo notranji (fašistična Italija - poitalijančevanje, nacistična Nemčija, stalinistična SZ - gulagi) in zunanji (Iran, Kuba, Libija, S Koreja, Irak, Afganistan...) terorizem.